

Na przelomie XIII/XIV w. na szerokiej, piaskowcowej terasie między dwiema rzekami założono miasto, które mimo wojen, pożarów, klęsk zachowało pierwotny układ z całym niemal systemem fortyfikacji.

Founded at the turn of the 14th century on a wide, sandstone terrace. Despite numerous wars, fires and disasters the town preserved its original layout with entire fortification.

Um die Wende des 13. zum 14. Jh. wurde auf einer weiten Sandsteinterrasse zwischen zwei Flüssen eine Stadt errichtet, die trotz vieler Kriege, Brände und Katastrophen ihre ursprüngliche Struktur mit fast komplettem Befestigungssystem erhalten hat.

Na přelomu 13. a 14. století bylo na široké pískovcové terase mezi dvěma řekami založeno město, které si přes četné války, požáry a katastrofy zachovalo původní uspořádání s téměř kompletním systémem opevnění.

1. **BASZTA RYCERSKA** z pocz. XIV w. zwana także Rzeźniczą, kamienna, z otworami strzelniczymi, hełmem ceglany (od 1608 r.) w formie ostrosłupa. W roku 1843 przerobiona na dzwonnice zbudowanego obok zboru ewangelickiego ze szkołą, w którym mieści się od 1964 r. Muzeum Filumenistyczne.

1. **KNIGHTS TOWER** - from the beginning of the 14th century, also called Butcher's Tower, made of stone, with a brick spire and shooting openings from 1608. In 1843 it was rebuilt into a belfry of the Evangelical Church, which was in 1964 adapted as the Phillumenist Museum.

1. **RITTERTURM** aus dem frühen 14. Jh., auch „Fleischerturm“ genannt, aus Stein gebaut, mit Schießlöchern und einem pyramidenförmigen Ziegelhelm (seit 1608). 1843 wurde er zum Glockenturm der nebenan erbauten evangelischen Kirche mit Schule umgebaut. Seit 1964 ist hier das Museum für Zündholzschafteln und -etiketten untergebracht.

1. **RYTÍŘSKÁ BAŠTA** z počátku 14. století, nazývaná také baštou Řeznickou. Jedná se o kamennou věž se střelnými a cihlovou jehlanovitou helmici přistavěnou roku 1608. V roce 1843 byla adaptována na zvonici sousedního evangelického sboru se školou. V této budově se od roku 1964 nachází Muzeum zápalek.

2. **MUZEUM FILUMENISTYCZNE** - mieści się w dawnym kościele ewangelickim i byłej szkole parafialnej. Budowle pochodzą z lat 1821-1822, a po tragicznym pożarze miasta w 1823 r. zostały przebudowane. Powstało w 1964 r. Posiada bogate zbiory różnych przedmiotów do niecenienia ognia, opakowań i etykiet zapalczanych z różnych części świata. W Muzeum istnieje dział regionalny poświęcony historii miasta i okolic.

2. **PHILLUMENIST MUSEUM** is situated in the former Evangelical Church and the parish school. The buildings were built in 1821-1822 and rebuilt after the fire in 1823. The museum was founded in 1964. It has a large collection of tools for making fire, match boxes and match labels. In the museum there is also a section dedicated to the town and the region.

2. **MUSEUM FÜR ZÜNDHOLZETIKETTEN** eingerichtet in der ehemaligen evangelischen Kirche und Pfarrschule. Die Bauten stammen aus den Jahren 1821-1822, sie wurden nach einem tragischen Stadtbrand 1823 umgebaut. Das Museum entstand im Jahre 1964 und verfügt über umfangreiche Sammlungen diverser Gegenstände zum Feuerentfachen sowie der Zündholzschafteln und -etiketten aus verschiedenen Weltteilen. Eine Abteilung im Museum ist der Geschichte der Stadt und der Region gewidmet.

2. **MUZEUM ZÁPÁLEK** - nachází se v objektu bývalého evangelického kostela a farní školy. Budovy pocházejí z let 1821-1822 a jejich dnešní podoba je výsledkem přestavby provedené po tragickém požáru města v roce 1823. Muzeum zde působí od roku 1964. Obsahuje bohaté sbírky nejrozličnějšího náčiní k rozdělování ohně, zápalkových krabiček a nálepek z různých zemí světa. V muzeu se také nachází regionální expozice věnovaná historii města a okolí.

2. **PREGIERZ** pomnik średniowiecznego prawa z 1556 r. Najstarszy zniszczył pożar, nowy wystawiono na górnej części Rynku w 1556 r., a w 1813 r. przeniesiono go z głównego rynku na Mały Rynek. U podstawy zachowany łaciński napis „Bóg karze niepocziwych“.

2. **PILLORY** - from 1556, remains of the medieval system of justice, originally placed in the upper part of the Market Place. Removed to the Small Market Place in 1813. The purpose of the post is corroborated by the Latin inscription: „Deus impios punit“, i.e. „God punishes the wicked“, which can be found on the base.

2. **PRANGER** - Erinnerung an die mittelalterliche Rechtssprechung aus dem Jahre 1556. Der älteste Pranger wurde durch einen Brand vernichtet, den neuen hat man 1556 im oberen Teil des Marktplatzes errichtet und 1813 wurde er auf den Kleinmarktplatz verlagert. Erhalten haben sich eine lateinische Inschrift: „Gott bestrafft die Unehrliehen“ (am unteren Teil des Prangers) sowie Eisenringe, die eindeutig auf die Funktion der Einrichtung hinweisen.

2. **PRANÝŘ** - památka středověkého práva z roku 1556. Původní pranýř zničil požár. Nový pranýř byl v roce 1556 postaven v horní části hlavního náměstí (Rynek) a odtud roku 1813 přemístěn na Malé náměstí (Mały Rynek). Dochovaný latinský nápis „Deus impios punit“ (Bůh trestá nepoctivce) a železné kruhy u paty pranýře svědčí o jeho původním účelu.

3. **BASZTA KLÓDZKA** z pocz. XIV w. - element miejskiej fortyfikacji, przylegała do rozebranej w 1843 r. Bramy Klodzkiej - głównego wjazdu do miasta. Kamienna z ostrosłupowym hełmem z 1568 r. z otworami strzelniczymi w górnej części. Przed zasypaniem fosy obie części ul. Klodzkiej łączył drewniany most rozebrany w 1855 r.

3. **KLÓDZKA TOWER** - from the beginning of the 14th century, it is an element of the town fortification. Formerly adhered to Klodzka Gate - the main town entrance gate. Made of stone with a pyramidal spire from 1568 and shooting openings. Before filling the moat both parts of Klodzka Street were joined with a wooden bridge, which was pulled down in 1855.

3. **GLATZER TURM** aus dem frühen 14. Jh. - Teil der Stadtbefestigung, einst an dem 1843 abgetragenen Glatzer Tor - der Haupteinfahrt in die Stadt - anliegend. Ein Steinturm mit pyramidenförmigem Helm aus dem Jahre 1568 und Schießlöchern im oberen Teil. Vor dem Zuschütten des Stadtgrabens waren die beiden Seiten der Glatzer Strasse (ul. Klodzka) mit einer Holzbrücke (1855 abgetragen) verbunden.

3. **KLADSKÁ BAŠTA** z počátku 14. století - součást městského opevnění. Přiléhala ke Kladské bráně (zbourané r. 1843) - hlavnímu vjezdu do města. Jedná se o kamennou věž s jehlanovitou helmici z roku 1568 a střelnými v horní části. Před zasypáním obranného příkopu obě části Kladské ulice spojoval dřevěný most stržený roku 1855.

4. **RATUSZ** - obecny z lat 1853-54 neorenesansowy. Najstarszy budynek ratusza z blankami i wieżą zegarową istniał już w XIV w. Następne przechodziły remonty i przebudowy po licznych pożarach nawiedzających miasto w latach 1469, 1475, 1667, 1703, 1756, 1758, 1800, 1823. Po renesansowym ratuszu zachowała się wieża z fragmentami sgraffita.

4. **TOWN HALL** - from 1853-1854, neo-Renaissance. The oldest building with battlements and a tower was constructed in 14th century and often rebuilt after numerous fires in 1469, 1475, 1667, 1703, 1756, 1758, 1800, 1823. The tower with traces of wall decoration is the remains of the Renaissance town hall.

4. **RATHAUS** - die heutige Form entstand in den Jahren 1853-54 im Neo-Renaissance-Stil. Das erste Rathausgebäude mit Zinnen und Uhrturm bestand aber bereits im 14. Jh. Später gab es viele Sanierungen und Umbauten nach zahlreichen Bränden, die die Stadt in den Jahren 1469, 1475, 1667, 1703, 1756, 1758, 1800 und 1823 verfolgten. Von dem Rathaus, das im Renaissance-Stil erbaut wurde, ist der Rathausurm mit Fragmenten einer Sgraffiti-Malerei übrig geblieben.

4. **RADNICE** - novorenesanční stavba z let 1853- 1854. Původní budova radnice s cimbuřím a věží s hodinami zde stála již ve 14. století. Pak následovaly četné opravy a přestavby po požárech, které postihly město v letech 1469, 1475, 1667, 1703, 1756, 1758, 1800 a 1823. Z období renesance se dochovala věž se zbytky sgrafitové výzdoby.

4. **POMNIK ŚW. TRÓJCY** - monumentalne dzieło A. Jörga z 1736 r. Trójkondygnacyjny cokół dźwiga w górze rzeźbę św. Trójcy, poniżej Maria Immaculata i Michał Archanioł oraz figury św. Józefa, Joachima i Anny. Na ażurowej balustradzie św. Florian, Jan Nepomucen i Franciszek Ksawery. Pomnik ten powstał w mieście, które pierwsze na Ziemi Klodzkiej poskromiło protestantyzm.

4. **STATUE OF HOLY TRINITY** - votive monument by A. Jorg from 1736. On the top stands the sculpture of the Holy Trinity, below - figures of Maria Immaculata, St. Michael the Archangel, St. Joseph and St. Anna. On the balustrade - figures of St. Florian and St. John Nepomucen. The statue was built in a town which as the first fought Protestantism.

4. **DENKMAL DER HEILIGEN DREIFALTIGKEIT** - monumentales Werk von A. Jörg aus dem Jahre 1736. Der dreigeschossige Sockel trägt oben die Skulptur der Heiligen Dreifaltigkeit und unten Maria Immaculata und den Erzengel Michael sowie Figuren von Hl. Josef, Hl. Joachim und Hl. Anna. Auf der Balustrade: Hl. Florian, Hl. Jan Nepomucen und Hl. Franz Xavier. Dieses Denkmal entstand in der Stadt, die als erste in Glatzer Land den Protestantismus bändigte.

4. **POMNÍK SV. TROJICE** - monumentální dílo A. Jörga z roku 1736. Třístupňový podstavec zvedá do výše sousoší sv. Trojice, pod nímž spatříme Marii Immaculatu, archanděla Michaela a postavy sv. Josefa, Jáchyma a Anny. Na zábradlí stojí sv. Florián, Jan Nepomucký a František Xavierský. Tento pomník byl postaven ve městě, které jako první v Kladském výběžku potlačilo protestantství.

5. **WÓJTOSTWO** - typ obronnej wieży mieszkalnej, siedziba dziedzicznego wójta, pierwotnie odgrazona od miasta wałem i fosą. Po wykupie przez miasto w 1604 r. siedziba wojsk, stąd nazwa „Żołnierska“. W 1767 r. obniżona, pozbawiona obronnego charakteru, połączona z sąsiednimi budynkami. W przyziemi sklepienia i elementy średniowiecznej kamieniarki.

5. **MAYOR'S HOUSE** - medieval habitable tower, home of the hereditary mayors, originally walled off with a high rampart. After purchasing by the town in 1604 called Soldiers Tower due to staying soldiers. In 1767 lowered and joined to the neighbouring buildings. Interesting medieval vaulting and elements of stone work can be found in the basement.

5. **LANDVOGTHAUS** - mittelalterlicher Wohnturm und ehem. Sitz des Landvogts, ursprünglich durch einen Wall und einen Graben von der Stadt getrennt. Nach Übernahme durch die Stadt wurde er 1604 zum Militärsitz, daher die zweite Bezeichnung: „Soldatenturm“. 1767 wurde der Turm umgebaut und verlor seinen militärischen Charakter. Er wurde mit den neben stehenden Gebäuden verbunden. Im Erdgeschoss sind Gewölbe und Beispiele mittelalterlicher Steinmetzarbeit zu finden.

5. **FOJTSTVÍ** - středověká obytná věž, sídlo dědičného vojty, původně oddělená od města valem a příkopem. Po odkoupení městem (1604) byla používána k vojenským účelům a nazývána vojenskou věží. V roce 1767 snížena, zbavena obranné funkce a včleněna do okolní zástavby. V přízemí lze spatřit klenuté stropy a středověké kamenné prvky.

6. **BRAMA WODNA** z pocz. XIV w. kamienna, wzmocniona ze względów strategicznych, nadbudowana wieżą z krenelażem i ostrosłupowym hełmem ceglany z 1508 r. Przelot bramy zamykała od zewnątrz żelazna, spuszczana na łańcuchach krata. W pomieszczeniach wieży pobierano opłatę za wjazd do miasta.

6. **WATER GATE** - dates back to the beginning of the 14th century. With an added tower and a pyramidal brick spire from 1508. The gate was previously closed with heavy iron bars hanging on chains. Tolls for entering the town were paid inside.

6. **WASSERTOR** - ein Steintor aus dem frühen 14. Jh., aus strategischen Gründen befestigt, mit angebautem Zinnenturm mit pyramidenförmigem Ziegelhelm aus dem Jahre 1508. Der Torgang wurde von außen mit einem eisernen Fallgitter verschlossen. Im Turm wurden die Stadt-Einfahrtgebühren erhoben.

6. **VODNÍ BRÁNA** - kamenná, ze strategických důvodů zesílená věžová brána z počátku 14. století, s cimbuřím a jehlanovitou helmici z roku 1508. Dříve uzavíraná pomocí železné mříže spuštěné na řetězech. Uvnitř věže se vybíraly poplatky za vjezd do města.

7, 10, 11. **MURY MIEJSKIE** zachowane niemal w całości, z trzema wieżami, otaczają małowiczko stare miasto. Kamiennie, grubości 1m, pierwotnie z blankami z kilkoma furtami, obecnie znacznie obniżone, częściowo włączone w powstające przy nich domy. Za ich wzniesienie król J. Luksemburczyk przyznał miastu już w 1319 r. pełną samodzielność prawną, co postawiło Bystrzycę w rzędzie miast królewskich.

7, 10, 11. **TOWN WALLS** - picturesquely surround the Old Town. They have been preserved almost completely with the three towers. Made of stone, originally with a few wicket gates, now considerably lowered and joined to neighbouring houses. Erecting the walls was the reason for granting the town legal independence by King John of Luxemburg in 1319 and recognizing it as a "king's town".

7, 10, 11. **STADTMAUER** mit drei Türmen, fast komplett erhalten, umgibt malerisch die Altstadt. Ein Werk aus Stein, 1 m stark, einstig mit Zinnen und einigen Pforten versehen, heute stark herabgesetzt und zum Teil in die Stadtbauung eingegliedert. Für den Erbau dieser Mauer erhielt die Stadt 1319 vom König Johann von Luxemburg volle Rechtsselbständigkeit und ist damit zu einer Königsstadt geworden.

7, 10, 11. **MĚSTSKÉ HRADBY** se třemi věžemi, vedoucí kolem starého města a zachované téměř v celém rozsahu. Kamenné zdi tloušťky 1 m, původně s cimbuřím a několika brankami, jsou dnes značně sníženy. Místy tvoří součást domů, postavených v jejich sousedství. Za vybudování hradbe získalo město již v roce 1319 od krále Jana Lucemburského úplnou právní samostatnost a zařadilo se tak mezi města královská.

8. **KOŚCIÓŁ P. W. ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA**, istniejący od XIII w. Skomplikowana sylweta kościoła - od wschodu średniowieczna, od zachodu dwudziestowieczna nawiązuje do renesansu śląskiego, jest wynikiem licznych przebudowań od XIII do XX w. Obecny kościół halowy, z wieżą od południa, od zachodu dwuszczytowa elewacja frontowa z neorenesansowymi portalami z pocz. XX w. We wnętrzu godne uwagi: rzeźba Madonny z dzieciątkiem (XV w.), kamienna chrzcielnica (1577 r.), barokowe rzeźby i krata, neogotycki ołtarz i ambona.

8. **ST. MICHAEL THE ARCHANGEL CHURCH** - from the 13th century. Its complex shape - medieval from the east and modern from the west is a result of numerous alterations between 13th and 20th centuries and is connected with the Silesian Renaissance. The present church with the tower on the south side. The front elevation on the west side with Renaissance portals was built in the 20th century. Interesting sculptures from 15th century, the stone font from 1577, Neo- Gothic altar and the pulpit.

8. **KIRCHE ZUM HL. ERZENGEL MICHAEL** aus dem 13. Jh. mit heterogener Bauform (die östliche Seite aus dem Mittelalter, die westliche - aus dem 20. Jh.). Zwischen dem 13. und 20. Jh. vielfach umgebaut ist sie zu einer Hallenkirche mit Südturm geworden. Die westliche Doppelgiebelfassade mit Neo-Renaissance-Portalen stammt aus dem frühen 20. Jh. Im Inneren sind interessante Skulptur „Madonna mit Kind“ (15. Jh.), Steintaufbecken (1577), Skulpturen und Gitter aus dem Barock sowie Altar und Kanzel im Stil der Neogotik zu finden.

8. **KOSTEL SV. MICHAŁA ARCHANDĚLA** založený ve 13. stol. Komplikovaná silueta kostela, jejíž východní část pochází ze středověku a západní z 20. století, navazuje na slezskou renesanci a je výsledkem četných přestaveb, probíhajících od 13. do 20. století. Jedná se o halový kostel s věží na jižní straně, západním průčelím se dvěma štíty a neorenesančními portály pocházejícími z počátku 20. století. Uvnitř lze spatřit sochu Madony s dítětem (15. století), kamennou křtelnici (1577), barokní sochy, barokní mříž, novogotický oltář a kazatelnu. poplatky za vjezd do města.

9. **ZESPÓŁ ZABUDOWAŃ PARAFIALNYCH** przebudowany gruntownie w XIX i XX w. z dawnej plebani (1575 r.) oraz szkoły parafialnej (1597 r.). Skromne budynki pokryte naczółkowym dachem, połączone wspólnym gzymsiem i dziedzińcem wewnątrz. Od strony kościoła dwa kamiennie portale, jeden z datą „1575“.

9. **PARISH BUILDINGS** - former presbytery from 1575 and the parish school from 1597, rebuilt thoroughly in 19th and 20th centuries. Modest buildings joined together by the common cornice and the courtyard inside. Two stone portals, one with the date "1575".

9. **PFARRGEBÄUDENKOMPLEX** ehem. Pfarrhaus (1575) sowie Pfarrschule (1597), im 19. und 20. Jh. gründlich umgebaut. Einfache Bauten mit Krüppelwalmdach, verbunden durch gemeinsames Gesims mit Innenhof. Kirchenseitig zwei Steinportale, eines davon mit Jahrgabe „1575“

9. **SOUBOR FARNÍCH BUDOV** vzniklý v 19. a 20. století přestavbou bývalé fary (1575) a farní školy (1597). Jedná se o skromné vyhlížející budovy kryté polovalbovou střechou, spojené společnou římsou a vnitřním dvorem. Na straně otočené ke kostelu se nachází dva kamenné portály, jeden s letopočtem 1575.